

Lærerveiledning

Gerd Fredheim
Marianne Trettenes

MER
LESING
i fagene

GAN Aschehoug

Innhold

Til læreren	3
Mål med boka	4
Bokas oppbygging og innhold	5
Stillasbygging	
Strategilæring	
Refleksjon rundt egen læring	
Bruk av boka	7
Eksempeltekster	
Fagtekstene	
A. Mål	
B. Læresamtalen	
C. Lesefokus	
D. Les teksten	
E. Oppgaver	
F. Jeg har lært	
De siste tekstene	
Litteraturliste	10
Sammenheng mellom tekstene og læreplanen	11

Til læreren

Dagens elever møter mange tekstutfordringer som både er omfattende og komplekse. I begynneropplæringen lærer elevene at lesing starter øverst til venstre på siden. Deretter leser de bortover mot høyre, linje for linje. Senere forventes det at elevene skal kunne lese sammensatte tekster. Det vil si at elevene i tillegg til å lese tekster som de er vant med fra begynneropplæringen, også skal kunne hente ut informasjon, tolke og forstå tidslinjer, tabeller, figurer, kart, diagrammer og andre elementer som tekster kan være satt sammen av. Hvilke strategier har så elevene i møte med nye tekstutfordringer? Kunnskapsløftet (2006) har fokus på begrepene læringsstrategier og lesestrategier og gir følgende definisjoner: Læringsstrategier er "framgangsmåter elevene bruker for å organisere egen læring", og læreplanen sier videre at elevene skal ta i bruk forskjellige lesestrategier "for å lese ulike typer tekster i ulikt tempo og på ulikt vis".

Faglig lesing kan beskrives som tilegnelse av kunnskap via lesing av tekst. I denne prosessen blir elevens strategibevissthet av avgjørende betydning for læringsresultatet. Elevens strategibevissthet må også omfatte kunnskap om og erfaring i bruk av skriving som grunnleggende ferdighet. Å kunne skrive seg til forståelse og kunnskap blir en viktig del av læringsprosessen.

MER Lesing i fagene er en oppfølger av *Lesing i fagene* (2010). I denne boka vil elevene møte 22 tekster fra fagene matematikk, RLE, naturfag og samfunnsfag. Arbeidet med de ulike tekstene er også her bygget opp rundt prinsippene:

FØR du leser,
MENS du leser og
ETTER du har lest.

Mens *Lesing i fagene* hadde fokus på strategiene tankekart og kolonnenotat, møter elevene i denne boka ordkart og Venn-diagram. Elevene vil også møte igjen kolonnenotat, med fokus på hvordan dette kan brukes FØR, MENS og ETTER elevene har lest. Lesing og skriving går hånd i hånd. Vi ser på skriving som et hjelpemiddel for å rydde i tanker, organisere kunnskap og skape forståelse i lese- og læringsprosessen.

Boka avsluttes med kapitlet *De siste tekstene*. Her oppsummeres mange av bokas læringsmål gjennom fire ulike teksttyper og virkemidler. De tilhørende oppgavene utfordrer både faktakunnskap og refleksjon.

Haugesund og Alta, januar 2012
Gerd Fredheim og Marianne Trettenes

Mål med boka

Når elevene arbeider med *MER Lesing i fagene* er hensikten at de skal bevisstgjøres på lesing og skriving som grunnleggende ferdigheter i læringsprosessen. Elevene skal lære å bruke:

- Kolonnenotat FØR, MENS og ETTER de leser en tekst.
- Venn-diagram for å visualisere likheter og forskjeller.
- Ordkart når de skal lære nye og vanskelige ord.

MER Lesing i fagene inneholder 22 fagtekster og fire små sluttekster. Boka tenkes brukt jevnlig gjennom hele skoleåret som et supplement til den vanlige undervisningen i fagene matematikk, RLE, naturfag og samfunnsfag.

Gjennom arbeid med *MER Lesing i fagene* skal elevene lære hvordan de kan lese og skrive for å lære, samt hvordan de kan øke sin leseforståelse. Alle tekstene har fokus på førlesingsaktiviteter og hva som kan være nyttig å gjøre både mens eleven leser og etter at han har lest.

MER Lesing i fagene er knyttet opp til fire fag. Der det er flere faglærere som underviser en klasse, bør kontaktlærer ha ansvar for å samordne undervisningen i faglig lesing. Dette er ikke ensbetydende med at det kun er kontaktlæreren som skal undervise i og bruke denne boka. KO6 legger vekt på at alle lærere har ansvar for å undervise i lesing og skriving i sitt fag. Læreren som underviser i faget, kan bruke boka som leseopplæringsverk – i kombinasjon med de ordinære fagbøkene som er valgt.

Målgruppen til *MER Lesing i fagene* er elever på mellom- og ungdomstrinnet, kanskje i særlig grad overgangen mellom skoletypene. I denne elevgruppen vil det være store variasjoner i forhold til avkodingsferdigheter, ordforråd og bakgrunnskunnskaper. Prinsippet om tilpasset opplæring er viktig med tanke på å inkludere alle elevgrupper, derfor bør læreren vurdere følgende:

- **Avkodingsferdigheter:**

Tekstenes vanskegrad er ikke differensiert. Dermed forutsettes det at læreren tilpasser bruken av boka for elever med forsinket avkoding. Det kan blant annet gjøres gjennom lytting til teksten eller hjelp til selve lesingen.

- **Ordforråd:**

Å lære nye ord er en viktig del av fagets egenart, og ordforrådet er avgjørende for leseforståelsen. Sentrale ord og begreper bør gjennomgås i *forkant* av arbeidet, særlig med tanke på elever med forsinket språkutvikling eller med minoritetsspråklig bakgrunn.

- **Bakgrunnskunnskap:**

Alle elever har ulik bakgrunn, dermed kommer de til å tolke tekstene i boka ulikt. Læreren bør tenke igjennom om det er noen forkunnskaper elevene *må* ha for å forstå hva tekstene handler om. Det kan hende at læreren må justere sitt undervisningsopplegg, dersom det viser seg at noen grunnleggende kunnskaper mangler hos elevene.

Lærere og elever skal oppleve det hensiktsmessig å arbeide med leseopplæringsbøkene. Det er derfor lagt vekt på å skape sammenheng mellom tekstenes innhold og *Kunnskapsløftets* krav til lesing og skriving som grunnleggende ferdigheter, samt kompetansemålene etter 7. trinn. Koplingen mellom tekstene og læreplanens krav synliggjøres i en tabell bakerst i lærerveiledningen.

Jevnlig bruk av *MER Lesing i fagene* vil bidra til å bevisstgjøre elevene på hvilke strategier som kan hjelpe dem i lese- og læringsprosessen, samt hvordan det kan være smart å forholde seg til sammensatte tekster med konkurrerende informasjon.

Bokas oppbygging og innhold

Stillasbygging

Læringsstrategier kan defineres som "bevisste tanker og handlinger som en person utfører for å nå bestemte mål" (Bråten, 2002). Bråten skiller mellom generelle læringsstrategier og lesestrategier, og disse deles igjen opp i undergruppene *metakognitive strategier, utdypingsstrategier, organiseringsstrategier og hukommelsesstrategier*.

Bokas første del er kapitlet *Introduksjon*. Her møter elevene igjen tre tekster fra *Lesing i fagene*. *Tigern – den største katten i jungelen* har vi brukt for å vise hvordan kolonnenotat kan brukes for å skaffe oversikt over en tekst samtidig som det blir fokus på elevens bakgrunnskunnskap. Tekstene *Rødreven* og *Haren* blir denne gang brukt som øvetekster når elevene skal lære Venn-diagram¹. Når ordkartet presenteres, har vi brukt eksempelet *LEGO*. Dette er hentet fra boka *Lese for å lære* (Fredheim, 2011). *MER Lesing i fagene* viser hvordan disse læringsstrategiene kan nyttes for å utvikle en sammenhengende lese- og læringsprosess. «Vygotsky fremhevet at effektiv undervisning har et dialogisk preg. Dette er grunntanken i hans begrep om den nærmeste utviklingszone: At barnet i utgangspunktet kan trenge assistanse fra dialogen med en voksen for å løse bestemte problemer. Dette vil trolig sette det i stand til å regulere denne typen problemløsningsdel selv, dvs uten behov for noe dialogisk stillas" (Bråten, 1996).

Lærerne må fokusere på elevenes forståelse samt gi dem strategier for å organisere og lagre kunnskap. Det betyr at lærerne må være bevisst fire stadier i læringsprosessen:

Introduksjon - lærerne må presentere og demonstrere arbeidsformen steg for steg, gjentatte ganger. Læreren skal fungere som modell og drive arbeidet framover, men elevene skal delta aktivt gjennom læresamtalen.

Modellering - læreren må "tenke høyt" om gangen i arbeidet: mål for aktiviteten, hva er viktig å være oppmerksom på og strukturen i arbeidet.

Lærerstyrt veiledning - elevene skal prøve å ta strategiene i bruk på samme måte som modelleringen fra læreren. Slik blir handlingen gradvis overført til elevene.

Selvstendig arbeid - elevene trenger tid til å gjøre arbeidsformen til sitt eget verktøy.

Lærernes samhandling med elevene er en svært viktig faktor i utviklingen av Venn-diagram og ordkart. I denne prosessen er det også særdeles viktig at eleven gjentatte ganger og i alle fag opplever nytten av å bruke kolonnenotat for å få oversikt over og forforståelse av en tekst. Dessuten viser vi hvordan en fagtekst som *Tigern* kan oppsummeres via kolonnenotat. Det er en gradvis overgang mellom de nevnte fire stadiene ved innlæring av en ny strategi, og det fordrer dermed en gradvis selvstendigjøring av elevene.

Strategilæring

Bokas andre del, fagdelen, er delt inn i fagene matematikk, RLE, naturfag og samfunnsfag. I hvert fag legges det vekt på at elevene skal lære tre overordnede strategier som styrker lese- og læringsprosessen:

- Forforståelse
- Organisere kunnskap
- Refleksjon rundt egen læring

Forforståelse

Med forforståelse mener vi elevenes evne til å skaffe seg oversikt over fagstoffet samt kombinere dette med det de vet om emnet fra før, det vil si bakgrunnskunnskap. Mange elever tar som regel fatt på lesingen uten først å ha fokusert på den bakgrunnskunnskap de måtte ha om emnet. En av de faktorer som skiller bevisste lesere fra ikke fullt så bevisste lesere, er leserens evne til å aktivere bakgrunnskunnskap. Elevene øker leseforståelsen gjennom kopling av ny informasjon fra teksten med egen bakgrunnskunnskap. Alle erfaringer, opparbeidet både i og utenfor skoletiden, påvirker elevens forforståelse.

¹John Venn (1834-1923)

Gjennom lærers undervisning og modellering må elevene erfare at det er enklere å tilegne seg ny viten når denne kobles sammen med tidligere kunnskaper.

Organisere kunnskap

"Elevene forstår og husker ideer bedre når de må omforme ideene fra en form til en annen. Tydeligvis er det i denne omformingsprosessen at forfatterens ideer blir leserens ideer, og dette gjør dem lettere å huske." (Pearson and Fielding, 1991).

KO6 definerer læringsstrategier som framgangsmåter elevene bruker for å organisere egen læring. Ulike organiseringsstrategier er en av flere hovedkategorier av læringsstrategier som har vist dokumentert effekt i læringsprosessen (Elstad og Turmo, 2006).

Den dyktige leseren vurderer formålet med lesingen, skaffer seg oversikt over lærestoffet og aktiverer bakgrunnskunnskap. Læresamtalen skal forberede elevene til å forstå det de skal lese. Da er det viktig at eleven gjennom denne samtalen får erfare nytten av å ha fokus på strukturelle virkemidler som:

- overskrift og underoverskrift
- bilder, illustrasjoner, tabeller og figurer.
- innholdsfortegnelse
- faktaboks
- fotnote
- tekst til bilder, illustrasjoner, tabeller og figurer.

Fakta- og refleksjonsspørsmål

Tradisjonelt har det vært faktaspørsmål som har preget oppgaver i skolens læreverk. Det har imidlertid skjedd en dreining fra krav om reproduksjon til krav om å forstå, huske og reflektere over kunnskap. I boka *Lese for å lære – en praksisbok i læringsstrategier* (Fredheim, 2011) omtales strategien FoSS (**F**orholdet **S**pørsmål – **S**var). Denne strategien bevisstgjør elevene på at det finnes to hovedtyper spørsmål innen kategoriene fakta og refleksjon. I *MER Lesing i fagene* er det lagt stor vekt på at oppgavene i punkt C Lesefokus, inneholder spørsmål fra begge kategoriene. I tillegg har de fire sluttekstene hovedtyngden på refleksjonsspørsmål. Erfaringsmessig fungerer det godt å bevisstgjøre elevene på at tenkespørsmål vil si at deler av svaret ligger i teksten. Resten av svaret må de finne i sitt eget hode. Tenkespørsmål kan også bety at svaret bare finnes i elevens hode.

Refleksjon rundt egen læring

Refleksjon rundt egen læring handler om at eleven overvåker egen læringsprosess, det vil si at han er seg bevisst *HVA* han skal lære, *HVORDAN* han lærer og *HVORFOR* han har lært/ikke lært. Gjennom systematisk undervisning - over tid og i alle fag – må eleven bevisstgjøres på og oppleve nytten av å planlegge, overvåke og vurdere egen læring. Det sosialkonstruktivistiske kunnskapssynet som har sitt utspring fra Piaget (1954) og Vygotsky (1978) er i følge KO6 styrende for skolens undervisning. I heftet *Elever. Lærere. Læringsstrategier* (2007) oppsummeres dette slik:

- Læring kommer ikke av seg selv.
- Læring forutsetter arbeid.
- Det er viktig å arbeide ut fra tydelige læringsmål.
- I læringsprosessen er det viktig med struktur, oversikt og forenkling.
- Læring skjer i samspill med omgivelsene hvor kompetente andre er viktige for å utvikle elevenes allerede eksisterende kunnskap.

Bruk av boka

Eksempeltekster

Bokas første del viser hvordan elevene kan lære å øke egen forståelse gjennom bruk av ordkart og Venn-diagram. Her blir elevene også kjent med bruk av kolonnenotat gjennom hele læringsprosessen, det vil si fra de skaffer seg oversikt over teksten til de avslutningsvis evaluerer eget læringsutbytte. Elevene trenger å kjenne innholdet i strategiene og når det er formålstjenlig å bruke dem, slik at de egenhendig kan ta disse i bruk i fagdelen av boka.

Bokas første del inneholder teksten *Tigeren – den største katten i jungelen*. Denne teksten er hentet fra *Lesing i fagene*. Her har vi ikke laget en øvingsoppgave da vi tenkte at lærer gjennomgår denne teksten sammen med elevene. Når ordkartet skal presenteres, gjør vi det via eksempelet *LEGO*. Som øvingsoppgave har vi foreslått *Asia*. Venn-diagrammet modelleres via to ungdomsskoleelever. Hver elev presenteres i en liten tekst, for deretter å sammenlignes i et Venn-diagram. Vi tenker at lærer bruker disse to enkle tekstene for å introdusere og modellere bruk av Venn-diagram. Begge tekstene er ganske like både innholdsmessig og layoutmessig. Våre erfaringer fra klasserommet er at elevene synes det er artig å bruke Venn-diagram i forhold til bestevenner eller familiemedlemmer. For å vise Venn-diagrammets bruk i faglig sammenheng har vi tatt med tekstene *Rødreven* og *Haren*.

Fagtekstene

Bokas andre del består av 22 fagtekster. Hver tekst er på to sider – oppgaveside til venstre og tekstsider til høyre. Hver oppgaveside er delt inn i tre felt; Oppgavene i det blå feltet skal gjøres FØR elevene leser, oppgaven i det gule feltet skal gjøres MENS det leses og oppgavene i de grønne feltene skal gjøres ETTER at hele teksten er lest. Forfatterne har bevisst presentert oppgavene før selve teksten, for å fokusere på betydningen av førlesingsaktivitetene.

A MÅL

Vi er opptatt av at elevene skal vite hva de skal lære ved å arbeide med teksten. Målene dekker tekstkunnskap, fagkunnskap og strategilæring. Læreren og klassen bør gjennomgå disse i fellesskap, og læreren bør få elevene til å forklare med egne ord hva det er de skal sitte igjen med etter å ha arbeidet med dette tekstoppslaget. Slik hjelper vi elevene med å målrette og motivere til egen arbeidsinnsats.

B LÆRESAMTALEN

Denne delen av arbeidet bør også skje i fellesskap i klassen. I denne dialogen ligger elevenes grunnlag for forståelse, og det som kommer fram i denne fasen skal "bli med videre" i elevens lesing. Elevene trenger hjelp fra lærer og medelever for å aktivere bakgrunnskunnskap og få oversikt over lærestoffet. Vår erfaring er at jo større vekt læreren legger på å skape oversikt og å få fram elevenes erfaringer, jo større blir grunnlaget for å forstå. Elevene vil oppleve mestring, som igjen er et godt utgangspunkt for motivasjon.

Læresamtalen blir med dette en læringsfremmende aktivitet. Brainstorming er et kjent begrep. Å starte opp et nytt tema med brainstorming vil bety at de kunnskaper elevene har om et tema fra før, vil bli skrevet opp på tavla og /eller i arbeidsboka. Dette kan også gjøres individuelt ved at den enkelte elev i sin arbeidsbok noterer ned stikkord om det han tror han kan før undervisningen starter. Uansett hvilken strategi som velges, så er hensikten den samme: Å koble ny viten opp mot tidligere kunnskaper. Den nye informasjonen må integreres i leserens forforståelse, og forstås ut fra dette.

C**LESEFOKUS**

For å få elevene til å fokusere mens de leser, må lærerne sørge for at aktiveringen av elevenes forståelsesgrunnlag i læresamtalen må bringes inn i selve leseprosessen. Ved å knytte elevenes forforståelse sammen med spørsmålene til teksten, vil elevene få et leseformål og fokus for lesingen før selve lesingen tar til. Vi mener at det viktigste i faglig lesing er at elevene lærer å lese med spørsmål eller problemstillinger i tankene.

C**LES TEKSTEN**

Selve lesingen kan skje individuelt, gruppevis eller klassevis. Det kan være stillelesing, frivillig høytlesing eller støttet lesing gjennom korlesing.

E**OPPGAVER**

Oppgavene skal hjelpe elevene med å øke forståelsen av det de har lest, ved at de må sette egne ord på det de har forstått. Oppgavene skal styrke elevenes kunnskap om tekster, bruk av strategier og fagkunnskap.

De to første oppgavene i alle tekstene inneholder elementer hvor elevene blir utfordret til å ta i bruk tankekart og kolonnenotat på egenhånd, samt at de kan svare på spørsmålene som de skulle ha i hodet mens de drev faglig lesning. De to neste oppgavene varierer fra tekst til tekst, men vi har lagt vekt på å utfordre både høyre og venstre hjernehalvdel gjennom å lage og tegne ikke-kontinuerlige tekster tilsvarende det de nettopp har lest. Mange av oppgavene er lagt opp til at elevene kan jobbe parvis, men det kan også jobbes individuelt med disse.

I forhold til forrige bok, *Lesing i fagene*, har vi i denne boka lagt mer vekt på fagterminologi og metodebruk, som for eksempel kildehenvisninger og hypoteser.

Som en hovedregel ser vi for oss at oppgavene besvares skriftlig, fordi det vil gi både elevene og lærerne innsikt i om forståelsen av teksten er god. Skriftlighet stiller større krav til elevens forståelse, fordi det tenkte må omformes til det skrevne. Her må den enkelte lærer selvsagt utvise skjønn, og variere mellom det muntlige og det skriftlige alt etter elevgruppens forutsetninger. For enkelte elever kan høy grad av skriftlighet være en utfordring, og da kan arbeidet støttes for eksempel gjennom bruk av PC med tekst-til-tale program, stavekontroll eller tankekartprogram, samt lydfiler.

E**JEG HAR LÆRT**

Vi er opptatt av at elevene skal reflektere over det de fikk ut av å lese og arbeide med teksten, og hva de lærte av selve arbeidsmåten. Det er nettopp det som er poenget med organiseringsstrategiene – det skal bli lettere for elevene å nå målene med lesingen – enten det er å finne informasjon i et diagram eller forstå forklaringen i forntoten etc. Det er ingen vits i å fokusere og lære om strukturelle virkemidler, dersom det ikke øker elevens læringsutbytte. Derfor er det viktig at elevene uttrykker hva de har funnet ut eller forstått gjennom å lese teksten eller å ha organisert stoffet på en bestemt måte. Da har de muligheten til å knytte strategibruk og egen læring sammen, og de kan reflektere omkring eget

leseutbytte og egen forståelse.

Derfor bør læresamtalen også gjennomføres i etterkant av lesingen, når elevene selv skal reflektere rundt egen læring. Denne læresamtalen bør skje i fellesskap med resten av klassen, slik at den kan følge opp samtalen klassen hadde før lesingen. Spørsmål i denne samtalen bør være styrende fra lærernes side, men samtidig må det være åpne spørsmål. Det kan for eksempel spørres om:

- "Hva tror dere er grunnen til at vi ble bedt om å lese bildet/tabellen/faktaboksen/teksten under diagrammet før vi leste teksten?"
- "Hva tror dere er grunnen til at vi måtte sette fingeren på fotnoten/faktaboksen/teksten under tabellen før vi leste teksten?" eller
- "Læresamtalen forberedte dere til å lese. Hvordan opplevde dere lesinga etter først å ha lest spørsmål til teksten?"

Vi oppfordrer lærerne til også å samtale med elevene uten å stille spørsmål. Under refleksjon er det viktig at elevene kan bidra med sine tanker, uten at de skal trenge å bekymre seg for om svaret er riktig. Be elevene si ting som kan synliggjøre deres forståelse og læringsutbytte, faglig sett. Som lærer kan du for eksempel si:

- "Si noen ting du mener er viktig å gjøre når du ser denne teksten/oppgaven."
- "Fortell meg hvordan du vil lese denne tabellen."
- "Gjengi med egne ord det du mener er viktig i denne teksten."

For å imøtekomme så mange elevers læringspreferanser som mulig, er det viktig med variasjon i metodevalg når kunnskap skal oppsummeres. Brainstorming fungerer ved oppstart av et tema, men den fungerer også glimrende når elevene skal oppsummere hva de har lært. Læresamtalen representerer den muntlige varianten, mens brainstorming – enten på tavla eller i arbeidsboka – tilgodeser den visuelle delen av elevgruppa.

Elevenes tilbakemeldinger i denne siste læresamtalen vil synliggjøre behovet for eventuelt ytterligere å fokusere på de strukturelle virkemidlene eller elevenes forståelsesgrunnlag. Hensikten er å øke elevenes forståelse av hva tekstene handler om, gjennom en strukturert og systematisk leseopplæring i fagene.

De siste tekstene

Sluttekstene skal representere et element av kvalitetssikring, der lærerne og elevene i fellesskap kan vurdere om den jevnlige undervisningen i faglig lesing har fungert etter intensjonene. Sluttekstene representerer også mange av de lesetekniske utfordringene elevene møter i lærebøkene, oppslagsverk, nasjonale prøver og annen faglitteratur.

I sluttekstene er det lagt opp til dialogbasert oppstart. Det betyr at lærer og elever tar fatt på teksten i fellesskap. Etter en individuell arbeidsøkt for elevene, er det igjen lagt opp til en felles refleksjonsøkt i samlet klasse. På denne måten kan sluttekstene synliggjøre elevenes utbytte av lesing i ulike fag og ulike teksttyper, samt evnen til å skille mellom fakta- og refleksjonsspørsmål. Resultatet av arbeidet med sluttekstene kan gi signaler om hva det er behov for å jobbe videre med.

Boka *MER Lesing i fagene* støtter opp under elevenes leseprosesser FØR, UNDER og ETTER lesing, og dermed systematiseres leseopplæringen i matematikk, RLE, naturfag og samfunnsfag.

Litteraturliste

- Anmarkrud, Øistein og Refsahl, Vigdis (2010): *Gode lesestrategier*. Cappelen Akademisk Forlag
- Bjorvand, A. M. og Tønnesen, E. S. (2002): *Den andre leseopplæringa*, Universitetsforlaget
- Bråten, Ivar (1996): *Vygotsky i pedagogikken*, Cappelen Akademisk Forlag, 5. utgave 2008
- Bråten, Ivar (red.) (2002): *Læring i sosialt, kognitivt og sosialt-kognitivt perspektiv*, Cappelen Akademisk Forlag
- Det kongelige kunnskapsdepartement, St.meld. 23 (2007-2008): *Språk bygger broer*
- Elstad, E. og Turmo, A. (2006): *Læringsstrategier. Søkelys på lærernes praksis*, Universitetsforlaget
- Fredheim, Gerd (2006): *At læse for at lære. En praksisbok i læringsstrategier*, Dansk Gyldendal
- Fredheim, Gerd (2011): *Lese for å lære - en praksisbok i læringsstrategier*. GAN Aschehoug
- Fredheim, Gerd og Trettenes, Marianne (2010). *Lesing i fagene*. GAN Aschehoug
- Frost, Jørgen (2009): *Språk- og leseveiledning – i teori og praksis*, Cappelen Akademisk Forlag
- Kunnskapsdepartementet, Stortingsmelding 22 (2010-2011): *Motivasjon-Mestring-Muligheter. Ungdomstrinnet*
- Lesesenteret (2007): *Fagbok i bruk*
- Pearson, David and Fielding, Linda (1991): *Comprehension Instruction*. Longman
- Santa, Carol og Engen, Liv (1996). *Lære å Lære*, Stiftelsen Dysleksiforskning
- Utdanningsdirektoratet (2006): *Læreplanverket for kunnskapsløftet*.
- Utdannings- og forskningsdepartementet, Stortingsmelding 30 (2003-2004): *Kultur for læring*

Matematikk					
Tekstnavn	Teksttype	Hensikt med lesingen	Virkemidler	Organiserings-strategier	K - 06
Badeland	Utskrift fra nettsted	Leser tabeller Lære å skaffe seg oversikt over lærestoffet	Overskrift Underoverskrift Tekst til tabell Tekstbokser Bilder Bunntekst	Kolonne-notat Tankekart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i matematikk Måling – å bruke tidspunkt og tidsintervall i enkle beregning. Statistikk, sannsynlighet og kombinatorikk – planlegge og samle inn data i sammenheng med spørreundersøkelser
RBK - Man U	Løpende tekst	Leser tabeller Leser faktabokser	Overskrift Underoverskrifter Tekstbokser Bilde Fotnote Kilder	Venn-diagram Kolonne-notat Ordkart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i matematikk Statistikk – å lese og tolke tabeller
Flytrafikk	Statistikk	Leser søylediagram Leser tekst til diagram og bilde Leser tabell	Overskrift Underoverskrifter Overskrift i tabeller Tabell Tekstbokser	Venn-diagram Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i matematikk Statistikk – å lese og tolke tabeller
Lagingsplass	AnnONSE	Leser arbeidsteigning	Overskrift Tegning Tekst til tegning Fotnote Bilde	Ordkart Tankekart Kolonne-notat	Geometri – analysere eigenskapar ved to- og tredimensjonale figurar og beskrive fysiske gjenstandar innanfor teknologi og daglegliv ved hjelp av geometriske omgrep Måling – berekne omkrins og areal, overflate og volum av enkle to- og tredimensjonale figurar Måling – bruke målestokk til å beregne avstander og lage enkle arbeidsteigninger
Finnmarksløpet - verdens nordligste trekkhundløp	Nyhetsgrafikk	Lære å skaffe seg oversikt over lærestoffet Kart	Overskrift Inngress Underoverskrifter Faktaboks Bilde/illustrasjon Fotnote Faktaboks Ordforklaring Kilde	Kolonne-notat Venn-diagram	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i matematikk Måling – å bruke tidspunkt og tidsintervall i enkle beregning, bruke målestokk til å beregne avstander
Geometriske figurer	Tankekart	Tankekart	Overskrift Tankekart Faktaboks Illustrasjoner Fotnote	Ordkart Venn-diagram Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i matematikk Geometri – analysere eigenskapar ved to- og tredimensjonale figurar Geometri – bruke koordinatar til å beskrive plassering og rørse i eit koordinatsystem, på papiret

RLE					
Tekstnavn	Teksttype	Hensikt med lesingen	Virkemidler	Organiseringsstrategier	K - 06
Martin Luther	Nettside	Lese tabell Lese liggende tidslinje	Overskrift Inngress Ordforklaringer Tabell Tidslinje Tekstbokser Bilde/illustrasjoner	Ordkart Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i RLE Kristendom – fortelle om sentrale hendelser og personer fra kristendommens historie fra urmenigheten til reformasjonstiden
Tidsregning	Løpende tekst	Lese stående tidslinje Lese tekstbokser	Overskrift Underoverskrifter Bilder Stående tidslinje Tekstboks Ordforklaringer	Tankekart Kolonne-notat Venn-diagram	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i RLE Kristendom – forklare kristen tidsregning Islam – forklare utgangspunktet for islamsk tidsregning
Fedrehistorien	Tankekart	Tankekart	Overskrift Inngress Underoverskrift Ordforklaringer Fotnoter Tidslinje Faktaboks Illustrasjon	Tankekart Ordkart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i RLE Kristendom - gjøre rede for sentrale forellinger fra Det gamle testamente fra fedrehistorien til profetene
Buddhisme	Tankekart	Lære å skaffe seg oversikt over lærestoff	Overskrift Inngress Underoverskrifter Illustrasjoner Kart Faktaboks Bilde/illustrasjon Fotnote Kilder	Kolonne-notat Venn-diagram	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i RLE Buddhisme - samtale om buddhisme, buddhistisk livstolking og etikk med vekt på Buddha, synet på tilværelsen, menneskesyn, læren, ordenssamfunnet, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster Beskrive buddhistiske høytider og sentrale ritualer
Gudsthus	Løpende tekst	Hente informasjon fra en skisse/tegning	Overskrift Tegning/skisse Tekst til tegning/skisse Faktaboks Fotnote Bilder	Tankekart Venn-diagram Kolonne-notat Ordkart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese fleksible tekster i RLE Kristendom - beskrive kirkebygg og reflektere over dens betydning og bruk. Islam - beskrive moskeen og reflektere over dens betydning og bruk

Naturfag

Organiserings- strategier **K - 06**

Tekstnavn	Teksttype	Hensikt med lesingen	Virkemidler	Organiserings- strategier	K - 06
Jordens solsystem	Nyhetsgrafikk	Lære å skaffe seg oversikt over lærestoff Finne nøkkelord Lese stående tidslinje	Overskrift Underoverskrifter Stående tidslinje Ordforklaringer Tekstboks Illustrasjoner	Kolonne-notat Ordkart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier Verdensrommet – beskrive solsystemet vårt og naturvitenskapens teorier for hvordan jorda har blitt til
Rare slektsforhold?	Utsnitt fra fiktiv lærebok Faktabokser	Illustrasjoner Faktabokser	Overskrift Inngress Illustrasjoner Tekst til illustrasjoner Faktabokser Bilde	Venn-diagram Ordkart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier Mangfold i naturen – undersøke og beskrive blomsterplanter og forklare funksjonene til de ulike plantedelene
Høy og lav	Tankekart	Skaffe seg oversikt over lærestoff	Overskrift Inngress Underoverskrift Fotnoter Bilder Faktaboks	Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier Mangfold i naturen – beskrive kjennetegn til et utvalg av plante-, sopp- og dyrearter og fortelle hvordan disse er ordnet systematisk Mangfold i naturen – fortelle om hvordan noen plante-, sopp- og dyrearter brukes i ulike tradisjoner, blant annet den samiske.
Vannets spesielle egenskaper	Løpende tekst	Lese illustrasjoner Lese tekst til illustrasjoner	Overskrift Inngress Underoverskrifter Kilder Illustrasjoner Tekst til illustrasjoner Faktaboks Bilde	Ordkart Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Fenomener og stoffer – forklare hvordan stoffer er bygd opp, og hvordan stoffer kan omdannes ved å bruke begrepene atomer og molekyler Fenomener og stoffer – gjennomføre forsøk med kjemiske reaksjoner og forklare hva som kjennetegner disse reaksjonene
Skjelettet	Nettside	Lese tabell	Overskrift Tabell Tekst til tabell Illustrasjoner Tekst til illustrasjoner Faktaboks	Ordkart Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Kropp og helse – beskrive skjelettet og muskler og gjøre greie for hvordan kroppen kan bevege seg Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier
Noe mange snakker om	Statistikk	Lese diagram og kart	Overskrift Kart Tekst til kart Diagrammer Tekst til diagrammer Kilder	Venn-diagram Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i naturfag Forskerspiren – trekke naturfaglig informasjon ut fra enkle naturfaglige tekster i ulike medier Fenomener og stoffer – foreta relevante værmålinger og presentere resultatene med og uten digitale hjelpemidler

Samfunnsfag					
Tekstnavn	Teksttype	Hensikt med lesingen	Virkemidler	Organiseringsstrategier	K - 06
Vikingene	Nyhetsgrafikk	Skaffe seg oversikt over lærestoff Lese kart Lese tidslinje	Overskrift Underoverskrifter Illustrasjon Bilder Tekst til bilder Faktaboks Bilde til faktaboks Kart Tidslinje Kilder	Venn-diagram Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i samfunnsfag Historie – fortelle om hovedtrekk ved samfunnsutviklingen i Norge fra vikingtiden til slutten av dansketiden, og gjøre nærmere rede for et sentralt tema i denne perioden Geografi – lese og bruke kart og lokalisere geografiske hovedtrekk
Landenes likheter og forskjeller	Tabell	Lese tabeller Lese tekst til bildene	Overskrift Kolonneoverskrifter Tekst til tabell Fotnote Bilder Tekst til bilder	Venn-diagram Kolonne-notat Tankekart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i samfunnsfag Geografi – sammenligne og påvise likheter og forskjeller mellom land i Europa og land i andre verdensdeler Geografi – fortelle om regnskog, gresslette, ørken og andre landskaps typer og forklare hvordan mennesker gjør seg nytte av disse
Trend	Nettside	Lese og vurdere reklame	Overskrift Underoverskrifter Bilder Tekstboks Burnt tekst	Ordkart Tankekart Kolonne-notat	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i samfunnsfag Samfunnskunnskap – forklare hvordan informasjon fra massemedium og kommersiell påvirkning kan virke inn på forbruksvaner
Makt i Norge	Løpende tekst	Lese tankekart Lese figur	Overskrift Underoverskrifter Figur Tankekart Fotnoter Bilder Tekst til bilder	Ordkart Kolonne-notat Tankekart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i samfunnsfag Samfunnskunnskap – gjøre greie for de viktigste maktinstitusjonene i Norge
Demokrati eller ikke-demokrati	Lisre	Lese liste Lese tekst til illustrasjoner	Overskrift Inngress Illustrasjoner Tekst til illustrasjoner Faktaboks Tabeller Kilder	Venn-diagram Kolonne-notat Tankekart	Grunnleggende ferdighet – å kunne lese i samfunnsfag Samfunnskunnskap – forklare forskjeller mellom å leve i et demokrati og i et samfunn uten demokrati